

УДК 658.15:336.22:622.691.5

Данилюк М. О.
Савко О. Я.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Проведено аналіз доходів газорозподільних підприємств за видами діяльності. Визначено, що в структурі джерел надходження коштів найбільшу частку займають доходи від транспортування природного газу. Здійснено аналіз тарифної політики, яку проводить регулятор ринку для встановлення тарифів на послуги підприємств газопостачання та газифікації. За результатами досліджень наведено рекомендації, щодо формування фінансової стратегії розвитку даних підприємств.

Ключові слова: доходи, витрати, газорозподільні підприємства, тарифна політика, фінансова стратегія.

Постановка проблеми. Газорозподільні підприємства є стратегічно важливою частиною газотранспортної системи України. Вони мають значний економічний і соціальний вплив на рівень життя країни. У зв'язку із специфікою діяльності та монополією становлять на ринку їх діяльності підлягає державному регулюванню, що ускладнює аналіз їх стратегічної поведінки з позицій економічної ефективності. Тому процеси формування та ведення фінансово-економічної діяльності підприємств, а також тарифна політика, яку проводить регулятор ринку і її вплив на результати господарювання та формування стратегії, є особливо актуальними.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади функціонування підприємств газорозподільної системи відображені у працях таких вітчизняних науковців, як: Г. Боднар, О. Гарматюк, Н. Василюшин, О. Дзьоби, Л. Ріщук, Н. Струк та інших, які зробили значний внесок у розвиток питань антикризового управління, аналізу витрат підприємств, а також тарифної та цінової політики.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак потребують подальшого розгляду питання тарифного регулювання діяльності газорозподільних підприємств, а також формування рекомендацій щодо розробки фінансової стратегії їх розвитку.

Мета і завдання. Метою роботи є проведення аналізу доходів і витрат діяльності газорозподільних підприємств, а також їх тарифної політики і на цій основі формування рекомендацій щодо розробки фінансової стратегії розвитку. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- аналіз доходів підприємств газорозподільної системи в розрізі видів діяльності;
- аналіз тарифної політики, яку проводить регулятор ринку, щодо формування тарифів на транспортування та постачання природного газу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан ринкових умов передбачає наявність методів та способів для виявлення і нейтралізації загроз в діяльності підприємств, що призводить до необхідності пошуку нових підходів до їх управління. В умовах динамічності змін зовнішнього середовища, прогресивності інформаційних технологій, відповідальності за прийняття якісних управлінських рішень, які відображаються на результатах діяльності, виникає необхідність у проведенні всебічного аналізу ефективності діяльності підприємств.

Система розподільних газопроводів низького та середнього тиску та діяльність в цій сфері [1; 2] відноситься до природної монополії і складає

єдиний техніко-технологічний комплекс загальнодержавного значення. Держава визнала його таким, що не підлягає приватизації, та передала підприємствам газового господарства у користування. Уповноваженим органом, який безпосередньо повинен здійснювати контроль за використанням державного майна та втіленням єдиної технічної політики є НАК «Нафтогаз України».

Нами проведено аналіз діяльності 41 суб'єкта господарювання, а саме обласних та міських підприємств газопостачання та газифікації. На дані підприємства припадає близько 92% загальних обсягів транспортування та постачання газу кінцевим споживачам.

Основні техніко-економічні показники їх діяльності наведено в табл. 1.

Аналізуючи динаміку основних техніко-економічних показників діяльності газорозподільних підприємств можна загалом стверджувати про загальну позитивну динаміку їх розвитку. Так, сумарна вартість робіт (послуг), наданих всіма газорозподільними підприємствами, зросла протягом 2009–2012 рр. більше ніж у два рази.

Динаміка доходів від наданих послуг з транспортування та постачання газу значно перевищує динаміку витрат газорозподільних підприємств, і як наслідок відбувся стрімкий перехід від загального від'ємного фінансового результату галузі до прибуткової діяльності. Підприємства газопостачання та газифікації динамічно нарощують свій виробничий потенціал, здійснюють оновлення основних засобів. Так, вартість основних засобів у 2012 р. в порівнянні з 2009 роком зросла на 9188 млн. грн. або на 84%.

Спостерігається певна інтенсифікація діяльності про що свідчить динаміка показників продуктивності праці, фондоддачі, зменшення матеріаломісткості та зарплатомісткості продукції. Збільшилася фондоозброєність праці з 196,4 тис. грн./ос. у 2009 році до 240 тис. грн./ос. у 2012 році або на 22%.

Газорозподільні підприємства для потреб регулювання ціноутворення введуть відокремлений облік результатів діяльності в розрізі основних її видів, а саме діяльності з транспортування природного газу, його постачання, продажу скрапленого газу та іншої діяльності. Структура доходів та витрат газорозподільних підприємств в розрізі видів діяльності та їх динаміка представлена в табл. 2.

Найбільшу частку в сукупних доходах газорозподільних підприємств займають доходи з транспортування газу газорозподільними трубопроводами, яка в 2012 році склала 77%. Доходи від

транспортування газу протягом 2009–2012 рр. збільшилися у 2,64 рази. Найбільше зростання доходів від транспортування газу спостерігалось у 2010 році (на 43,3%) та у 2011 році (на 61,5%), що пов'язано з підвищенням регулятором тарифів. Слід зауважити, що причиною підняття тарифів в 2010–2011 роках НКРЕ стала збиткова діяльність галузі. Так, за 2009 рік величина загальних збитків по даній групі підприємств досягла 811,5 млн. грн.

Для більш поглибленого аналізу факторів, що вплинули на динаміку доходів від транспортування газу підприємствами газопостачання та газифікації, розглянемо, як змінювалися доходи від обсягів транспортування газу (рис. 1).

Зростання доходів від транспортування газу протягом тривалого періоду (2004–2012 рр.) у газорозподільних підприємствах відбувся винятково за рахунок підвищення тарифів на його транспортування на фоні скорочення обсягів транспортування газу. Цінова політика регулятора і рівень доходів підприємств тісно пов'язані та відображають характерні проблеми тарифного регулювання в Україні на ринках з природною монополією. Динаміка витрат за 2004–2012 рр. на транспортування газу характеризувалася постій-

ним зростанням, яку найбільш повно відображає експоненціальна функція ($R^2=0,9919$), що свідчить про тісний взаємозв'язок між нарахованими доходами та фактичними експлуатаційними витратами підприємств з середньорічним темпом приросту 23,4%.

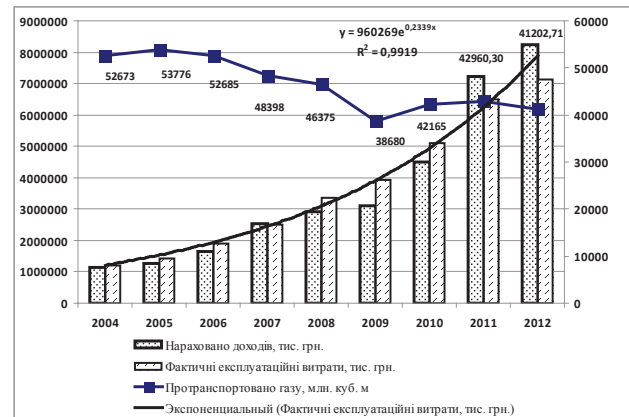

Рис. 1. Динаміка обсягів транспортування природного газу, доходів та витрат газорозподільних підприємств

Таблиця 1

Основні техніко-економічні показники діяльності підприємств з газопостачання та газифікації

Показники	Роки			
	2009	2010	2011	2012
1. Обсяг робіт (послуг) усіх видів діяльності *, тис. грн.	4944868	6398330	9549093	10669231
2. Загальні витрати усіх видів діяльності, тис. грн.	5620395	6897408	8611270	9326565
3. Фінансові результати усіх видів діяльності, тис. грн.	-675527	-499078	937823,2	1342666
4. Середня чисельність працюючих (усіх видів діяльності), осіб	55301	82208	83841	83514
5. Середньомісячна заробітна плата (усіх видів діяльності), грн.	1861	2183	2602,12	2818,719
6. Загальна протяжність розподільних газових мереж і внутрішньо кварталних введів, що знаходяться на обслуговуванні та експлуатації на кінець звітної року, км.	362795	371798	381024,4	385578,2
7. Кількість газифікованих квартир природним газом, кв.	12247639	12394016	12542142	12692039
8. Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	10862683	12938194	14296212	20050748
9. Матеріальні витрати, тис. грн.	3071735,8	3126228	3914846	4387548
10. Витрати на оплату праці (фонд оплати праці), тис. грн.	1881238	2139587	2617972	2824830
11. Продуктивність праці, тис. грн./ос.	89,42	77,83	113,89	127,75
12. Фондовіддача, грн./грн.	0,46	0,49	0,67	0,53
13. Фондоозброєність праці, тис. грн./ос.	196,43	157,38	170,52	240,09
14. Матеріаломісткість виробництва, грн./грн.	0,622	0,488	0,409	0,411
15. Зарплатомісткість, грн./грн.	0,380	0,334	0,274	0,265

* Обсяг робіт не включає проміжної вартості природного газу

Таблиця 2

Зведена динаміка доходів, витрат та фінансових результатів газорозподільних підприємств в розрізі видів діяльності

Види діяльності	Показники	Роки			
		2009	2010	2011	2012
Транспортування природного газу, тис. грн.	Доходи	3116507	4469025	7217285	8228282
	Витрати	3928080	5077970	6508239	7113487
	Фінансовий результат	-811573	-608944	709046	1114795
Постачання природного газу, тис. грн.	Доходи	832591	705660	976745	998174
	Витрати	835312	762128	906262	930383
	Фінансовий результат	-2721	-56468	70483	67790
Продаж скрапленого газу, тис. грн.	Доходи	207961	361771	428572	377362
	Витрати	213511	386620	446547	409817
	Фінансовий результат	-5550	-24849	-17975	-32455
Інша діяльність, тис. грн.	Доходи	787809	861873	926490	1065413
	Витрати	643492	670691	750221	872878
	Фінансовий результат	144317	191183	176269	192536

Такі темпи росту витрат значно перевищували темпи інфляції і свідчать про відсутність економічних стимулів оптимізації витрат зі сторони газорозподільних підприємств та загальною неефективністю діючого тарифного регулювання за методом «витрати плюс». Газорозподільним підприємствам вигідніше нарощувати свої витрати ніж вживати заходи щодо їх оптимізації.

На другій позиції в структурі загальних доходів газорозподільних підприємств знаходиться діяльність з постачання природного газу. Частка доходів від постачання природного газу в структурі загальних доходів протягом 2009–2012 рр. значно скоротилася, від 16,8% у 2009 році до 9,3% в 2012 році, що зумовлена незначними темпами їх абсолютного зростання порівняно з іншими видами діяльності. Так, за чотири останні роки величина доходів від постачання природного газу зросла лише на 19,8%, або 4,95% середньорічних. На величину доходів від постачання впливають також як і в першому випадку дві групи факторів – ціни та обсяг постачання. Обсяг постачання природного газу споживачам в 2012 році склав 22497 млн. м³ і збільшився порівняно з 2009 роком на 3698 млн. м³ або на 19,6%. При цьому витрати за даним видом діяльності збільшувалися меншими темпами і в 2012 році вдалося досягнути рентабельності діяльності з постачання газу на рівні 7,2% що свідчить про позитивні процеси у сфері підвищення ефективності діяльності підприємств.

У структурі загальних доходів діяльність з продажу скрапленого газу є незначною і становлять у 2009 році 4%, а в 2012 році – 3,54%. Протягом аналізованого періоду фінансовий результат від провадження даного виду діяльності характеризується від'ємними значеннями. Основною причиною збитковості є встановлення державою фіксованих цін на продаж скрапленого газу для населення, що не забезпечує покриття експлуатаційних витрат та оновлення технічної бази підприємств.

Інша діяльність представлена роботами з газифікації новозбудованого житла, формуванням проектною документації, будівництвом газопроводів та ін. Темпи зростання доходів від іншої діяльності протягом досліджуваного періоду склали 35%. Середня рентабельність цього виду діяльності склала у 2012 році 22%, що визначає її як один з найбільш рентабельних напрямків діяльності газорозподільних підприємств. Питома вага доходів від іншої діяльності в структурі загальних доходів газорозподільних підприємств складає 9,9% за підсумками 2012 року.

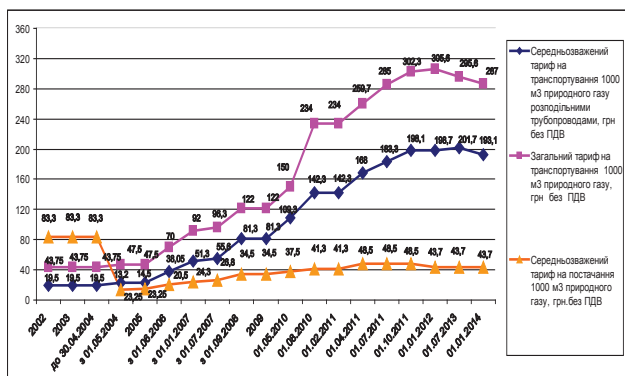

Рис. 2. Динаміка рівнів тарифів на постачання та транспортування природного газу*

*Сформовано авторами на основі [3, 4, 5]

Як зазначалося вище, діяльність з транспортування та постачання газу у зв'язку із монопольним становищем підприємств підлягає регулюванню зі сторони держави. Нами проведено аналіз діючої тарифної політики (рис. 2), яка показала, що дії регулятора щодо формування ефективних тарифів не були послідовними та своєчасними.

Періоди заниження тарифів, які приводили до збиткової діяльності змінювалися періодами різкого зростання тарифів, що спричинювало отримання підприємствами значних прибутків і не стимулювало їх до реалізації фінансових стратегій спрямованих на мінімізацію витрат. Зростання тарифів на послуги з транспортування природного газу на яке пішов регулятор ринку (НКРЕ) було обумовлено кризовим фінансовим станом підприємств газопостачання, їх збитковою роботою, відсутністю джерел фінансування реалізації інвестиційних програм, яке спостерігалось в 2008–2010 роках. Однак починаючи з 01.04.2011 року відбувається поступове підвищення тарифів на послуги газорозподільних підприємств, що дозволило вийти на прибуткову діяльність.

Боднар Г.Ф., Василюшин Н.В. [6, ст. 18] відзначають основні недоліки діючої тарифної політики при застосуванні витратного методу, а саме:

- у структурі діючих тарифів відсутня інвестиційна складова, окрім амортизаційних відрахувань;
- не враховуються очікуваний рівень інфляції при плануванні витрат закладених у тарифи;
- у структурі тарифів не передбачаються умови компенсації за отримані збитки в попередніх періодах при можливих змінах в кон'юктурі ринку;
- механізми утворення тарифів не сприяють до впровадження заходів із енергозбереження та скорочення експлуатаційних витрат, оскільки при розрахунку тарифів на майбутні періоди це приведе до їх скорочення.

Слід зазначити, що регулятором ринку плануються зміни принципів тарифного регулювання, тобто повинен відбуватися перехід від витратного до стимулюючого методу формування тарифів на послуги підприємств [7]. Він повинен забезпечити підприємствам отримання необхідного обсягу доходів для покриття своїх експлуатаційних витрат, залучення інвестицій для подальшого розвитку; скорочення неефективних витрат; стимулювання до підвищення якості послуг, а також встановлення тарифів, які відображають фактичні витрати підприємств.

Висновки і пропозиції:

1. У структурі доходів основну частину становлять доходи від транспортування та постачання природного газу, які залежать від встановлених тарифів регулятором ринку. Тарифна політика на послуги для даних підприємств встановлюється на основі витратного методу. Аналіз діяльності засвідчив, що формування тарифів за даним методом не є ефективним і має суттєві недоліки, які головним чином впливають на результати господарювання [8, ст. 187]. Фінансова стратегія в цьому напрямку повинна формуватися на основі встановлених тарифів на послуги підприємств як головного джерела доходів, а також бути орієнтована та оптимізацію і перегляд статей витрат та збільшення інвестиційної привабливості даних суб'єктів господарювання.

2. Діяльність з продажу скрапленого газу хоч і є незначною у структурі загальних доходів підприємств, однак це один з перспективних напрямків розвитку. Встановлення ринкових

цін на даний вид діяльності, дало б можливість отримувати достатній рівень прибутку підприємствам для покриття своїх витрат, оновити матеріально-технічну базу, а також збільшити свою частку на даному ринку. Розробка та реалізація фінансової стратегії в цьому напрямку повинна бути зосереджена на залученні покупців для збільшення споживання скрапленого газу як екологічного та більш дешевого виду

палива у порівнянні із традиційними нафтопродуктами.

3. Аналіз доходів підприємств показав, що інша діяльність є одним з найприбутковіших видів діяльності. Даний напрямок діяльності повинен бути спрямованим на розширення надання послуг підприємствами, тобто в системі формування і реалізації фінансової стратегії повинна важливу роль відігравати саме стратегія диверсифікації.

Список літератури:

1. Про природні монополії : Закон України від 20.04.2000 № 1682-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>.
2. Про засади функціонування ринку природного газу : Закон України 08.07.2010 № 2467-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2467-17>.
3. Щодо затвердження Звіту про діяльність Національної комісії регулювання електроенергетики України у 2011 році : Наказ НКРЕ від 30.03.2012 № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/archive/docview?typeId=35908>.
4. Про затвердження Звіту про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, у 2012 році : Постанова НКРЕ від 22.03.2013 № 282 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua/?id=6326>.
5. Офіційний сайт НАК «Нафтогаз України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/486E117B34CF13EEC2257BCE0041B995?OpenDocument&Expand=3&>.
6. Про затвердження Порядку формування тарифів на транспортування природного газу розподільними трубопроводами на основі багаторічного стимулюючого регулювання: Постанова НКРЕ № 1499 від 28.11.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2071-13>.
7. Боднар Г.Ф. Методика РАВ – регулювання як основа ефективної тарифної політики в мережених системах [Текст] / Г.Ф. Боднар, Н.В. Василюшин // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. – 2010. – № 2(2). – С. 18-22.
8. Савко О.Я. Аналіз тарифного регулювання газорозподільних підприємств [Текст] / О.Я. Савко // XI міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації», яка відбулася 13-14 березня 2014 р. в ТНЕУ // Збірник тез доповідей. – м. Тернопіль. – 2014. – С. 185-187.

Даньлюк М. О.

Савко О. Я.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГАЗОРАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ

Резюме

Проведен анализ доходов газораспределительных предприятий по видам деятельности. Определено, что в структуре источников поступления средств наибольшую долю занимают доходы от транспортировки природного газа. Осуществлен анализ тарифной политики, которую проводит регулятор рынка для установления тарифов на услуги предприятий газоснабжения и газификации. По результатам исследований приведены рекомендации по формированию финансовой стратегии развития данных предприятий.

Ключевые слова: доходы, расходы, газораспределительные предприятия, тарифная политика, финансовая стратегия.

Danyluk M. O.

Savko O. Ya.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THE ANALYSIS OF RESULTS OF OPERATIONS GAS DISTRIBUTION COMPANIES AND THEIR INFLUENCE ON FORMATION OF FINANCIAL STRATEGY

Summary

The incomes of gas-distributing enterprises by activity were analysed. It was determined, that the major share in a structure of income sources is given to incomes received from natural gas transportation. Analysis of tariff policy was performed, which is carried out by regulator for setting tariffs for gas supply and gasification companies. Recommendations in financial strategy development of these enterprises are given according to the research. Analysis of tariff policy was performed, which is carried out by regulator for setting tariffs for gas supply and gasification companies.

Key words: income, gas-distribution enterprises, tariff policy, financial strategy.